

“IN SPE” MODEL RADA SA DJECOM I MLADIMA

Sonja Stančić

Здраво да сте
Hi Neighbour

U monografiji: “Otvoreno polje razvoja - Psihosocijalni rad sa djecom i mladima”

Urednik: Strahinja Dimitrijević

Banja Luka, 2016. godina

“IN SPE” MODEL RADA SA DJECOM I MLADIMA

Sonja Stančić

Sažetak

“In spe” model nastao je za potrebe rada sa grupom djece i mladih u okviru projektnih aktivnosti UG “Zdravo da ste”. Grupa se okupila oko zajedničkog cilja – unapređenja položaja djece i mladih u zajednici. Model je zasnovan na četiri ključna elementa: grupnom radu, individualnom radu, aktivnom društveno-socijalnom učešću i podsticanju kreativnog izražavanja. Funkcionisanje “In spe” grupe se značajnim dijelom oslanja na “Zdravo da ste” metod rada, u kojem se potencira grupna razmjena i zajedništvo. U odnosu na ovaj način rada, u “In spe” modelu veća pažnja se poklanja individualnim savjetodavnim razgovorima sa članovima grupe, te ulozi koju voditelj grupe ima. Fokus je i na procesu i na ishodu aktivnosti. Kroz simboličko izražavanje i apstrahovanje novih ideja djeca i mladi grade nove odnose, grupne i individualne. Na taj način prave temelj budućih odnosa i participacije u zajednici, te usvajaju novi vrijednosni sistem.

Ključne riječi: psihosocijalni rad, djeca i mladi, participacija u zajednici, kultura dijaloga

Uvod

Kada nekome treba da sumiram šta sam sve radila u protekle 22 godine, krenem “normalno” i kad dođem do iskustva “In spe” (kao prvi i jedini projekat tj. iskustvo takve vrste), zaustavim se. Krenem da objašnjavam, ali brzo shvatim da ni sama ne znam kako da sumiram to iskustvo. Emocije krenu da isplivavaju, “mlataram” rukama pokušavajući da što bolje dočaram šta sam sve naučila. Na kraju zaključim da nema dovoljno dobre riječi, odnosno rečenice, da to objasnim, izuzev ove: Ovo što sam sada ja, to je uglavnom rezultat procesa rada u toj grupi (M. M., član grupe od svoje 15. do 19. godine).

Grupa djece i mladih “In spe - U nadi” formirana je 2010. godine kao dio UG “Zdravo da ste”, Banjaluka. Pred grupom su bila postavljena dva cilja: (a) razvoj

grupe i jačanje unutargrupnih kapaciteta radi kreiranja atmosfere u kojoj se pojedinac osjeća slobodno, što je preduslov za njegov nesmetan rast i razvoj; (b) identifikovanje društvenih i socijalnih problema djece/mladih u zajednici i intenzivan rad na njihovom rješavanju.¹ Od osnivanja, grupa je radila po posebnom “In spe” modelu koji sam razvila za tu priliku, a čija je upotrebljivost i korisnost u radu sa djecom i mladima provjeravana tokom šestogodišnjeg rada. Ovaj model predstavlja kombinaciju metoda “Zdravo da ste” rada sa grupom i novih postupaka, čije je uvođenje bilo neophodno, s obzirom na širi društveno-socijalni kontekst u kojem su aktivnosti realizovane. “... Sredinu u kojoj je “In spe” opstao, način na koji se razvijao i uticao na zajednicu, to je sloboda koja je trebala meni i drugoj djeci u grupi, a koju nismo imali na drugom mjestu” (J. V., član grupe od svoje 15. do 20. godine).

“In spe” model zasnovan je na četiri ključna elementa: grupnom radu, individualnom radu, aktivnom društveno-socijalnom učešću i podsticanju kreativnog izražavanja. Naime, Savić (2007, p. 63) ističe da “... djeca imaju urođeni kapacitet da učestvuju u životu i radu grupe i grupnim aktivnostima, ona se u grupi dobro osjećaju, što se vidi i po tome da se uporno vraćaju da iznova započnu neku grupnu djelatnost koja im donosi radost i zadovoljstvo”. Imajući ovo u vidu, grupa se okuplja oko zajedničkog cilja, a to je unapređenje položaja djece i mladih u zajednici. Funkcionisanje grupe se značajnim dijelom oslanja na “Zdravo da ste” metod rada, u kojem se potencira grupna razmjena i zajedništvo, pri čemu je fokus na procesu (Ognjenović & Škorc, 2003), ali se ne zanemaruje ni ishod, “... jer se nijedan proces ne završava bez ishoda” (Savić, 2007, p. 68). Kreativno izražavanje članova grupe se podstiče uz pomoć radionica “Zdravo sa ste”, koje omogućavaju slojevitu aktivnost koja doprinosi kolektivnom odrastanju i učenju zajedničkog dijeljenja (Ognjenović & Škorc, 2003), ali se mogu koristiti i drugi metodi rada, zavisno od aktivnosti koja se realizuje. Pored okvira u kojem grupa funkcioniše (aktivno društveno-socijalno učešće), novinu u odnosu na “Zdravo da ste” metod rada sa grupama, ali i način na koji se radi u okviru socijalne terapije (Holzman 2003),² predstavljaju i individualni savjetodavni razgovori sa članovima grupe, te značajnija uloga koju voditelj ima.

“In spe” model prepoznat je od strane Save the children International (Save the children, 2012) kao jedan od 11 primjera dobre, inovativne i motivirajuće prakse u svijetu za rad sa djecom i mladima.³

¹ Procesi koji vode ka ostvarenju ovih ciljeva nisu nezavisni; oni su isprepletani i međusobno utiču jedni na druge. Postizanje rezultata djeci i mladima daje potvrdu da su njihovo zalaganje i trud validirani na pravi način i podstrek su za dalje promjene, u koje ulaze sa još više motivacije.

² U socijalnoj terapiji, fokus nije na pojedinačnim problemima koje pojedinac ima, već se nastoji osnažiti grupa, a da pojedinac, podstaknut grupom, ponađe svoj put (Holzman, 2003).

³ “In spe” model rada sa djecom i mladima nalazio se u konkurenciji 169 projekata iz cijelog svijeta (Save the Children, 2012).

Grupni rad kao pokretač aktivnosti i temelj stalnog rasta i razvoja

Ulazak u grupu je dobrovoljan i svaki član pronalazi svoje mjesto u aktivnostima, u skladu sa svojim interesovanjima i kapacitetima.⁴ Grupna dinamika se mijenja tokom vremena, ali je ključno da postoji kontinuitet u radu i povezanost članova grupe. Grupa omogućuje djetetu/madoj osobi da se izrazi na svoj način i u kapacitetu koji posjeduje, bez da je opterećena kompetitivnim elementima (detaljnije u Savić, 2007).

Grupa se gradi kroz zajedničke aktivnosti, koje mogu biti: (a) razgovor o aktivnostima i događajima koji su im se desili u periodu između sastanka, (b) analiza i iznalaženje rješenja za različite problemske situacije (lične ili u zajednici), (c) edukacija o temama koje su nameću kao bitne (npr. emocionalno reagovanje, nenasilna komunikacija, zdravstvena i seksualna edukacija, asertivnost itd.), (d) razvoj kritičkog mišljenja (e) igra i druženje, (f) učestvovanje u psihološkim radionicama (g) volontiranje u humanitarnim organizacijama, (i) usvajanje novih aktivnosti (npr. pomaganje u kućnim poslovima, odgovorno ponašanje, bonton) itd.

Rad u grupi je intenzivan i komunikacija među članovima je permanentna, što s vremenom dovodi do povećanja sposobnosti da djeca/mladi identifikuju stvarne probleme, kako lične, tako i one u svom okruženju, da izraze emocionalna stanja u kojim se nalaze, da opišu situacije koje su im stresne. Djeca/mladi usvajaju vještine slobodnog izražavanja emocija, komunikacije i asertivnog reagovanja, vještine aktivnog slušanja, empatije. Ona postaju sposobna da sama iznađu rješenja, ali i da rješenja predlože drugima. Članovi grupe kroz rad u grupi izgrađuju mehanizme da ne traže uvijek pomoć od odraslih nego da se vlastitim kapacitetima izbore sa situacijom u kojoj su se našli. Ovo je bio put izgradnje samopozudanja i snage da se suoče sa problemima, od onih svakodnevnih do bolnih trauma (smrt roditelja, zlostavljanje, fobije). Ako probleme koje ih muče nisu mogli da podijele sa grupom, razgovorali su na individualnim sesijama sa voditeljem grupe. Neka djeca/mladi su tokom individualnih sesija izgradili unutrašnje kapacitete i o svojim problemima pričali i pred grupom koja je bila otvorena da ih podrži.

Značajan dio izgradnje grupe, ali i pojedinaca u grupi, jesu i zadaci koje voditelj stavlja pred članove grupe. Ovi zadaci su proistekli iz rada sa djecom gdje je primijećeno da djeca nemaju dovoljno izgrađene određene radne navike i modele ponašanja. Zadaci trebaju biti usmjereni na podsticanje djece i njihovih porodica/okoline da ti obrasci i modeli (kao što su npr. okupljanje porodice tokom obroka, šetnje, kulturne i društvene aktivnosti, razgovor o poslovima i problemima poro-

⁴ Kroz grupu "In spe - U nadi" prošlo je oko 50 djece i mladih, uzrasta od 11 do 20 godina. Odluka da budu dio grupe djeca/mladi su objašnjavali potrebom da se izraze na drugačiji način, da budu vidljivi dio društva, da aktivno utiču na procese u društvu.

dice)⁵ postanu sastavni dio njihovog svakodnevnog života, te da podstiču preuzimanje odgovornosti u obavljanju obaveza u porodici (npr. plaćanje komunalnih računa) i zajednici (npr. volontiranje). Sam proces ulaska u nove situacije djeluje stimulatивно. Tokom rada na zadacima djeca/mladi spoznaju razne prepreke (npr. stereotipe, društveno ukorijenjeno razumijevanje polnih uloga, prezaštitnički odnos roditelja, naučenu bespomoćnost); uče da traže pomoć kako bi razumjeli te prepreke, ali i kako bi ih prevazišli. Kada se nađu u situaciji “zadatka”, djeca osjećaju potrebu da izrastu iz dotadašnjeg načina ponašanja i reagovanja, da budu otvorena prema mogućnostima, da razumiju različitost, da izbjegnju stereotipno ponašanje i da budu bez predrasuda. *“In Spe mi je pomogao da ne gušim individualnost u sebi, da je ispoljim, ali sam naučila da radim u timu, da se oslanjam na druge i da imam poštovanja prema svakome ko je vrijedan i voli ono što radi; da nema ništa loše u tome da budeš pekar ili stolar ako voliš to i ako se trudiš da budeš što bolji”* (S. K., član grupe od svoje 15. do 19. godine). To se veoma brzo pretvara u aktivno preuzimanje obaveza i odgovornosti koje su primjerene njihovom uzrastu i želju da sebi postave “ljestvicu” nešto više nego što se od njih, inače, očekuje. Dijete ne može samo, ali u atmosferi koja je podsticajna i sigurna, uz podršku odrasle osobe ili starijih članova grupe, ono će se upustiti u izazove koji su izvan djetetove komfortne zone i počće da istražuje.

Uloga voditelja je da moderira rad grupe, postavljajući zadatke koji od djece i mladih traže ulazak u zonu narednog razvoja. Vigotski smatra da je dijete u saradnji sa odraslim sposobnije i razboritije nego u samostalnom radu, ono se uzdiže iznad intelektualnih teškoća i prevazilazi ih “... ono što dijete umije danas u saradnji, sutra će moći samostalno da uradi” (Vigotski, 1996, p. 187). Djeca/mladi i voditelj su u kontaktu i u periodu između sastanaka, na rođendanima, takmičenjima, neformalnim druženjima. Sve to vodi zbližavanju članova grupe, stvaranju međusobnog povjerenja i povezanosti, iskrenog odnosa i spremnosti za međusobnu pomoć u rješavanju problema.

Aktivna društveno-socijalna participacija

U “Zdravo da ste” modelu rada sa grupom akcenat je stavljen na proces, a ne na ishod (Ognjenović & Škorc, 2003). Slično, u okviru socijalno-terapijskog pristupa

⁵ O značaju svakodnevne okupljenosti porodice i index SOPUS-u govori Milosavljević (2002). Iz teorijskog koncepta indeksa SOPUS proizilazi postulat da savremena porodica urbane sredine, kao socijalno-psihološki interakcijski krug, ima pozitivne efekte na ponašanje adolescenata srazmjerno svojoj svakodnevnoj okupljenosti (Milosavljević, 2002, p. 87). To dalje znači da, ako je unutar porodice definisano zajedničko vrijeme i prostor koji uključuje niz različitih aktivnosti kao što su obroci, posjete prijateljima i rodbini, upoznatost sa svim elementima domaćinstva, razgovori o problemima i vođenju domaćinstva, uključenošću djece u kreiranje budžeta, dogovor o promjeni stambenog prostora ili odlukama o odlasku na godišnji odmor, to doprinosi uspostavi socijalno interakcijskog kruga koji ima pozitivne efekte na ponašanje svih njenih članova i omogućava, prije svega, da se stvori povjerenje i otvorenost u komunikaciji.

(Holzman, 2003, 2000) prednost se daje aktivnostima u odnosu na sadržaj same aktivnosti. Ipak, Savić (2007) kaže da je ishod podjednako važan kao i dolazak do njega. U skladu s tim, u "In spe" modelu jednaka pažnja se poklanja i procesu (kreativnom i razvojnom) i ishodu (cilju projektne aktivnosti, razvoju grupe, ličnom razvoju).

Aktivnost bez svrhe, neusmjerena aktivnost ili aktivnost samo radi aktivnosti, nije ono što je dovoljno da drži djecu/mlade u koherentnoj i aktivnoj grupi. Njima treba usmjerena aktivnost, aktivnost u kojoj se može vidjeti napredak, promjena. Djeca/mladi (ali i odrasli) moraju jasno percipirati da njihov rad i trud ima mjerljive rezultate, oni moraju dobiti povratnu informaciju o svom zalaganju. To je ono što ih pokreće, što im daje motiv da se razvijaju, budu bolji, kako za sebe, tako i za zajednicu. Ishod je potvrda uključenosti učesnika u proces, njihove predanosti i posvećenosti: "... bez te predanosti istinskom korištenju kapaciteta, teško da će proces biti vrijedan pažnje i teško da ćemo imati ishode koji donose trajnu vezanost za grupu i njene aktivnosti" (Arnhajm, 1987, p. 6).

Iskorak ka ovakvoj, aktivnoj društveno-socijalnoj participaciji, počinje u djetinjstvu (Adler, 1984; Vigotski 1977, Savić, 2003), zbog čega je važno da djeca u tom periodu postanu aktivni sudionici svoje budućnosti. Ovdje nije riječ o aktivnosti koja postaje podređena uspjehu (vidjeti u Savić, 2003), već o aktivnosti koja gradi i kreira lični i kolektivni razvoj. Takva aktivnost je rad na problemima koji djeca i mladi imaju u zajednici. Potrebno je metodološki i sistematično identifikovati problem (istraživanje) i definisati sve faze projekta, uzimajući u obzir relevantne faktore koji su neophodni da bi se problem riješio (zakonska regulative, ciljne grupe, profesionalci, donosioci odluka itd). Realizujući aktivnosti koje su usmjerene na rješavanje tih problema, članovi grupe postaju aktivni učesnici u lokalnoj zajednici i kreatori vrijednosnog sistema mladih. Koliko je takva vrsta aktivnosti važna ilustruju sljedeće riječi članova grupe: "*Volontirajući naučila sam mnogo stvari o sebi kao i o komunikaciji sa drugim ljudima. Najvažnije od svega, naučila sam koliko je moj mentalni razvoj važan i da to nije nešto što dolazi spontano, već kao i za sve trebamo da mu posvetimo dosta vremena, pažnje i strpljenja kako bismo naučili da se nosimo u različitim situacijama, prvenstveno sa sobom, a onda i sa drugim ljudima*" (V. M., član grupe od svoje 15. do 18. godine); "*Volontiranje u različitim ustanovama doprinijelo je da razvijem i osjećaj za humanitarnost i pomaganje drugima i da povećam ličnu odgovornost. Ujedno shvatila sam i čim želim da se bavim u životu i da definišem sebe i svoje ciljeve, a da oni budu korisni i za mene i za zajednicu*" (K. R., član grupe od svoje 15. do 21. godine). Učestvujući u aktivnostima i vidjevši rezultate svog zalaganja, djeca raste samopouzdanje, potreba za unapređenjem znanja i ličnim napredovanjem, empatija prema drugima koji nisu članovi grupe. Rađaju se nove ideje i širi se spektar uočenih problema u zajednici, te jača potreba za njihovim rješavanjem. Ovakva participativna aktivnost je proces u kome ljudi vježbaju njihovu kolektivnu snagu da stvore novu okolinu i novi emocionalni rast (Newman, 2009). I upravo se to događa: djeca imaju sve

više potrebu za proaktivnim djelovanjem; žele da dio energije, rasta i saznanja prenesu na porodicu, prijatelje, školu, društvo.

Proces dolaska do rješenja je poligon u kome se eksperimentiše s raznim tehnikama i modelima. Nema unaprijed definisanog procesa, on nastaje u grupi i prema mogućnostima grupe. Ključan je kolektivni kreativni impuls koji podrazumijeva sve ono što grupa kao kolektiv dobija od pojedinaca: njihove ideje, talente, zadatke, energiju (Newman, 1996). Na osnovu tog grupnog kreativnog impulsa kreira se nešto novo i drugačije od bilo kog pojedinačnog impulsa. Važno je osloboditi se vrijednosnih sudova i svega što sputava proces zajedničkog stvaranja (Newman, 2009), te omogućiti slobodu izbora najrazličitijih izražajnih sredstava i komunikacije u kojoj niko od članova nije favorizovan u odnosu na druge. Pravljenje grupe jednako važnih sagovornika i demokratske komunikacije omogućava učesniku da učestvuje u mjeri u kojoj to može (Ognjenović & Škorc, 2003). Stvara se osjećaj pripadnosti i slobode koje omogućava članu grupe da ispolji sve svoje stvaralačke sposobnosti i učestvuje u zajedničkim aktivnostima.

Uloga voditelja je da podržava dječije istraživanje problema u zajednici, da zajedno sa grupom definišu ciljeve projektnih aktivnosti i da pomaže u prevazilaženju prepreka do realizacije aktivnosti. Rad sa djecom/mladima (bilo u jačanju grupne povezanosti ili individualno) usmjerena je na društveno-socijalnu proaktivnost, aktivnu participaciju u zajednici, rad na poboljšanju životnih okolnosti socijalnih kategorija. Na taj način se djeca/mladi izgrađuju u empatične, socijalno osjetljive osobe. Ovo je važno, jer se kao mjera čovjekovog duševnog zdravlja može uzeti stepen pozitivne interakcije sa drugim ljudima i količina brige o dobrobiti drugih (Sherman & Dinkmeyer, 1987).⁶ Adler ističe da se, razvijajući društveni interes i osjećaj zajedništva (njem. Gemeinschaftsgefühl),⁷ posebno u ranom uzrastu, značajno utiče na smanjenje osjećaja manje vrijednosti i otuđenosti.⁸

Individualni razgovori

Grupa je idealno mjesto za osvjetljavanje i otkrivanje problema koje čovjek ima, posebno problema relacione prirode, ali je, isto tako, i dobar korektivni mehanizam (Adler, 1984). Teme koje se obrađuju u grupi, a koje se odnose na emocije, emocionalna reagovanja, komunikaciju, problem nasilja itd., pomoći će djeci da spoznaju

⁶ Da nesebično pomaganje drugima ima blagotvorno dejstvo, pokazuje i podatak da činjenje dobrih djela smanjuje rizik od prerane smrti za 44% (Oman, Thoresen, & McMahon, 1999).

⁷ Adler društveni interes i osjećaj zajedništva definiše kao “gledanje očima drugog, slušanje ušima drugog, i doživljavanje tuđim srcem” (u: Corey, 2004).

⁸ Adler i saradnici su još 1921. godine u Beču razvili i kreirali centre za duševno zdravlje djece. Dreikurs je proširio i popularizovao ovaj pristup i korisito ga više od 40 godina u svojoj praksi (Corey, 2004).

svoja raspoloženja, emocionalna stanja, da razumiju relacije sa drugim ljudima, ali i probleme koje imaju. Kao rezultat ovakvog rada, djeca će inicirati razgovore sa voditeljem, jer će, s jedne strane, kroz rad u grupi osvijestiti probleme koje imaju, dok, s druge strane, neće, iz više razloga, moći o tome da pričaju pred grupom.⁹

Osnovni elementi ovakvog individualnog razgovora između voditelja i djeteta/mlade osobe (ali i odraslih) su: (a) ogoljavanje problema, (b) naglasak na zdravim potencijalima, (c) holistički pristup, (d) poštovanje subjektivnog svijeta pojedinca, (e) uvažavanje potpune slobode čovjeka u društvenom kontekstu, (f) proaktivan pristup, (g) funkcionalno rješenje. Ovi elementi obezbjeđuju da se problemska situacija sagleda iz svih uglova, poštujući pri tome u potpunosti emocije i doživljaje osobe kao i njenu interpretaciju. Neizostavno je uviđanje i tumačenje društvenog konteksta u kome osoba odrasta i živi (porodice, škole, prijateljskog kruga, poslovnog kruga i sl.), koje umnogome utiče na formiranje slike o sebi i društvu u kome pojedinac živi. Uvažavajući prethodno, voditelj zajedno sa mladom osobom pronalazi zdrave potencijale u osobi (uči osobu da razumije svoje procese i procese drugih). Proaktivan pristup podrazumjeva pronalaženje u sebi novih, drugačijih obrazaca ponašanja koji će doprinijeti rješavanju situacije (emocionalne, komunikacione ili neke druge).

U individualnim razgovorima između djeteta/mlade osobe i voditelja, prije svega, nastoji se stvoriti sigurna i podsticajna atmosfera, koja će pomoći da osoba može iznijeti svoje probleme. Identifikuju se (ne)adekvatni obrasci ponašanja, razmišljanja, komunikacije. Tokom rada, potrebno je probuditi i produbiti kapacitete osobe za donošenje odluka, kako bi sama pronašla rješenje za svoje probleme. *“Mislim da sam ja odlučila da odrastem... i da sve one strahove koje sam imala i koje sam mislila da nikad neću riješiti, i sva ta bol koju sam osjećala, da nikad neće proći ali hoću da očvrtnem... naučila sam da jasno izrazim svoj stav, da u vremenu u kojem živimo prepoznam prave vrijednosti, odvojim bitno od površnog, oslobodim se onoga što me opterećuje i shvatim koliko je važno zajedništvo”* (M. A., član grupe od svoje 14. do 18. godine). Veoma bitno je da se sa djecom/mladima razgovara o njihovim mogućnostima, da se podstiču da ih istraže i zajedno sa njima treba tragati za energijom i motivacijom kako bi se mogućnosti pretvorile u stvarnost.

U ovakvom radu naročito efikasne su se pokazale tehnike adlerovskog tipa: humor, davanje savjeta, konfrontacija, upotreba priči i basni, postavljanje zadataka i predanost njihovom rješavanju, završavanje i sažimanje (više u: Corey 2004), kao i igranje uloga, performans (Newman, 1996; Holzman, 2003) Osim ovih, mogu se osmišljavati i drugačije metode i tehnike, koje su u skladu sa kapacitetima ličnosti osobe ili grupe sa kojom se radi.

⁹ U grupi “In spe - U nadi” djeca su tražila individualne razgovore iz nekoliko razloga: nisu se osjećala dovoljno sigurno u grupi jer su bila kratko članovi grupe, a osjetila su potrebu da se povjere o problemu koji imaju; zbog same prirode problema, kao što je porodično nasilje, vršnjačko nasilje, seksualno uznemiravanje itd; zbog nemogućnosti precizne verbalizacije problema, što je čest slučaj kod mladih članova, kod kojih se, tokom radioničarskog rada ili edukacije, primijeti da imaju probleme koji ih muče.

Kako se radi o djeci i mladima, neki od problema obavezuju i uključivanje roditelja, te zajedničke razgovore na iznalaženju rješenja. Može se desiti da je potrebno raditi na poboljšanju porodičnih relacija, jer narušeni porodični odnosi leže u osnovi problema koji treba riješiti. Ovdje se ne radi o porodičnoj terapiji (Becvar & Becvar, 1996; Brown & Christensen, 1999; Satir & Bitter, 2000), nego se pokušava ukazati na negativne interakcijske obrasce iz kojih sudionici ne uspijevaju da izađu (iako svi učesnici u komunikaciji, bilo da je riječ o dvije osobe, grupi ili porodici, nerijetko znaju da su pogrešni), te izgraditi adekvatan način komunikacije.

Odnos između voditelja i djeteta/mlade osobe je neposredan, direktan, prijateljski. Voditelj je empatičan i jasno i direktno saopštava svoje stavove kao i emocije koje osoba izaziva kod njega tokom procesa razgovora. Ovaj način daje slobodu i dozvolu djetetu/mladoj osobi da se i ona ponaša na isti način. Srž odnosa je poštovanje dvije osobe u procesu razgovora i traganje za rješenjem problema, a sam tok tog traganja pun je dinamike i eksperimenisanja, kreativnog rada. Uloga voditelja nije samo da pomogne osobi da osvijesti situaciju u kojoj se nalazi, nego da i edukuje, pojasni simptome, ponudi objašnjenje, da predlaže rješenja, zadaje zadatke koje omogućavaju učenje i rad na sebi. Voditelj traži i identifikuje zdrave kapacitete osobe ili situacije i zajedno sa osobom radi na osnaživanju tih kapaciteta kako bi oni poslužili kao osnova za prevazilaženje problema. Voditelj nastoji podstaći mladu osobu na aktivnost i djelovanje i na taj način omogućuje da osoba sve ono što je naučila internalizuje i pretvori u sopstveni stil ponašanja. On ne treba da bude terapeut, ali mora da posjeduje ono što Voblding i Brikel (Wubbolding & Brickell, 1998) nazivaju sposobnošću stvaranja nove perspektive, buđenja nade, definisanja problema na rješiv način, upotrebe metafore itd.

Kultura – faktor razvoja pojedinca i društva

Korist od uključivanja kreativnih aktivnosti u proces razvoja je višestruka (Arnhajm, 1987; Newman, 1996, 2009; Newman & Holzman, 1997; Savić, 2007; Vigotski, 1996), ali dvije se naročito ističu: simboličko izražavanje i apstrahovanje razvojnih ideja.

Simboličko izražavanje posebno je bitno kod traumatizovanih stanja (Savić, 2007), kada djeca/mladi svoje strahove i probleme ne mogu da izraze na drugačiji način – tada oni stvarne situacije prebacuju u simboličku ravan i govore nam o njima. Grupa će im odgovoriti na različite načine, ali jednim dijelom takođe simbolički, gradeći neki novi odnos kreativnog razumijevanja, podrške i prihvatanja. Kreativni procesi u grupi su takvi da nestaju prvobitne socijalne uloge i stvara se mogućnost za autentičnu i nepredvidljivu zajedničku gradnju (Škorc, 2015). Simboličko izražavanje kroz literarna, dramska, likovna, muzička, dizajnerska djela nije rezervisano samo za umjetnike. Kroz umjetnost svi mogu da izraze sebe, pomognu sebi i drugima; ona nam otvara prostor za novi nivo komuniciranja i razumijevanja (Newman, 2009; Savić, 2003).

Odnos prema umjetnosti ne treba biti perceptivan, nego receptivan, tj. ne treba samo da razumijemo date simbole i znakove, već da prizvodimo nove (Savić, 2003). Nove misli, emocije, znakovi koji nastaju omogućavaju novi, drugačiji vid apstrahovanja akcija i ideja. Koristeći kreativne alatke grupa i pojedinac proizvode jedan novi vid dijaloga, drugačiji i sa novim značenjima. Kada se pojedinci i grupe koji su naučili da komuniciraju na jedan nov i kreativan način, multipliciraju na zajednicu i društvo, možemo da dobijemo sredinu sa novim kulturnim obrascima ponašanja i djelovanja. Takvo *urastanje u kuturu* se, upravo, događa kroz proces stvaranja produkata kulture i življenja kulture (Savić, 2003). Postmodernisti (Newman, 1996, Holzman, 2003, Savić, 2007) smatraju da je taj vid komunikacije, zapravo, dijalog izvan okvira dotadašnje komunikacije, građenje novih značenja i prevazilaženje ustaljenih vidova relacija. Kroz ovaj proces učimo kulturu dijaloga, razumijevanje drugačijeg i sagledavanje situacije iz nove perspektive.

Gradeći nove grupne odnose, gradimo sebe kroz novo razumijevanje komunikacije i međusobnih odnosa; djeca/mlade osobe prave temelj svih budućih odnosa i svoje participacije u zajednici. *“Kombinacija grupnog i individualnog rada mi je pomogla da gradim sebe, ali i da shvatim bitnost komunikacije i saradnje sa drugima. ...Shvatila sam koliko je teško pravilno komunicirati, način na koji smo mi to radili gradio je nas, ali i naše porodice i sve ljude koje smo dotakli”* (K. R., član grupe od svoje 15. do 21. godine).

Tokom gradnje takvog dijaloga, unutar grupe “In spe” izdvojila su se četiri elementa koja su nepohodna za komunikaciju, bez obzira između koga se dešava, a to su: *poštovanje, povjerenje, podrška i prijateljstvo.*

- (a) Poštovanje – odnos koji se zasniva na poštovanju sagovornika i njegovih različitosti u odnosu na nas, može se smatrati komunikacijom koja ima zdrave temelje. Bez obzira da li razumijemo stavove druge osobe ili imamo drugačije gledište u odnosu na sagovornika, poštovanje vremena i teme o kojoj govori otvoriće mogućnost da čujemo ono čemu nam govori. Slušanje i obraćanje pažnje na rečeno je uvod u povjerenje između sagovornika (Newman, 2009);
- (b) Povjerenje – da neće biti osuđivanja, vrijeđanja, prezira; da osoba može da kaže i svoje najskrivenije strahove, ali i da može bez ustručavanja da pita ili konstatuje sve nejasnoće sa kojim se suočava tokom odrastanja. Povjerenje je, u ovom kontekstu, energija koja se nalazi oko osoba koje su u procesu komunikacije i omogućuje im da dođu bar do stava “slažemo se da se ne slažemo”. U društvima koja su duboko traumatizovana ratom, konfliktima i sukobima, te rovitim socijalnim odnosima zasnovanim na stereotipima i osudama, važno je postići ovakav stepen komunikacije, te njegovati ovaj pristup kod djece kroz obrazovni i vaspitni rad.¹⁰

¹⁰ Projekat “Govori, Slušaj, Razgovaraj!” koji su djeca i mladi iz grupe radili bio je usmjeren na istraživanje ove teme i peer edukaciju o tehnikama poboljšanja komunikacije između djece i odraslih, ali i poboljšanje vršnjačke komunikacije (Istraživački izvještaj: Govori, Slušaj, Razgovaraj, 2011).

- (c) Podrška – Osobe u komunikaciji moraju osjetiti sigurno okruženje i podršku gdje će moći razgovarati i o najskrivenijim mislima ili problemima.
- (d) Prijateljstvo – podrazumijeva odnos u toku komunikacije koji treba da obezbijedi relaksiranu atmosferu bez formalnosti, hijerarhije, nelagodnosti ili straha od druge osobe, njenog znanja, titule i sl.

Kultura dijaloga je šansa da pojedinac i društvo izrastu i stvore jednu novu nenasilnu sredinu, sredinu koja je podsticajna za sve njene članove bez obzira kojim tempom se razvijali i sa kojim se problemima budu suočavali.

Zaključak

Model “In spe” je usmjeren na reorganizaciju vrijednosnog sistema i otkrivanje vlastitih potencijala koji će omogućiti realizaciju vrijednosti za koje se osoba zalaže. Mlade osobe, koje su bile aktivni učesnici grupe “In spe - U nadi”, kada se nađu u novim okolnostima, novoj sredini, imaju alatke i mehanizme kako da se uključe u socijalnu zajednicu i postanu njeni aktivni sudionici. I, možda najbitnije, djeca/mladi koji su prošli ovaj model rada nikada ne odustaju od sebe i od drugih – spremni su da traže nove puteve i postoji samo pozitivno uzbuđenje zbog toga, ali ne i anksioznost. “*In spe mi je dao krila i hrabrost da odem na studije u inostranstvo, uz ne tako stabilnu finansijsku situaciju, u nepoznatu državu gdje nisam imala poznanika... uz sve ono što sam naučila kao član grupe In spe malo šta se činilo nemoguće, od početka sam vjerovala da ću svaku prepreku riješiti*” (J. V., član grupe od svoje 15. do 20. godine). Postignuti rezultati u društveno-socijalnim projektima i kroz individualno-savjetodavni rad motivišu mlade da se upuste u nove aktivnosti i da kreiraju svoj životni stil bez obzira na, često, stereotipne zahtjeve društvene zajednice. Krajnji cilj je pojedinac i društvena sredina koja je usmjerena na razvoj, a taj razvoj treba biti podstican na način koji je kreativan i djelotvoran.

Literatura

- Adler, A. (1958). *What life should mean to you*. New York, NY: Capricorn.
- Adler, A. (1984). *Individualna psihologija*. Beograd, RS: Prosveta.
- Ansbacher, H. L. (1992). Alfred Adler: Pioneer in prevention of mental disorders. *Individual Psychology: The Journal of Adlerian Theory, Research & Practice*, 48(1), 32-35.
- Arnhajm, R. (1987). *Umetnost i vizuelno opažanje*. Beograd, RS: Univerzitet umetnosti Beograd.

- Becvar, D. S., & Becvar, R. J. (1996). *Family therapy: A systematic integration*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Brown, J. H., & Christensensen, D. N. (1999). *Family therapy: Therapy and practice*. Pacific Grove, CA: Books/Cole.
- Corey, G. (2004). *Teorija i praksa psihološkog savjetovanja i psihoterapije*. Zagreb, HR: Naklada Slap.
- Holzman, L. (1999). *Performing psychology - a postmodern culture of the mind*. New York, NY: Routledge.
- Holzman, L., & Mendez, R. (2003). *Psychological Investigations: A clinician's guide to social therapy*. New York, NY: Brunner-Routledge.
- Holzman, L.; Morss, J. (2000). *Postmodern psychologies, societal practice and political life*. New York, NY: Routledge.
- Milosavljević, B. (2002). *Porodica i mladi: socijalno-psihološka istraživanja*. Banja Luka, BiH: Filozofski fakultet.
- Newman, F. (1996). *Performance of a lifetime: A practical-philosophical guide to the joyous life*. New York, NY: Catillo International Inc.
- Newman, F. (2009). *Vodič za stalni lični rast i razvoj*. Zemun, RS: Mostart.
- Ognjenović, V., & Škorc, B. (2003). *Evaluacija Zdravo da ste, Zdravo da ste*. Beograd, RS: Akademska štampa.
- Oman, D., Thoresen, C. E., & McMahon, K. (1999). Volunteerism and mortality among the community-dwelling elderly. *Journal of Health Psychology*, 4(3), 301-316.
- Rogers, C. (1986). Carl Rogers on the development of the person-centered approach. *Person-Centered Review*, 1(3), 257-259.
- Save the Children (2012). *Children in politics. The Child Rights Governance Global Initiative*. Retrieved from <http://goo.gl/kuPkAe>
- Savić, J. (2007). *Kreativnost, izgradnja zajednice i razvoj*. Filozofski fakultet. Banja Luka.
- Satir, V.M., & Bitter, J. R. (2000). The therapist and family therapy: Satir's human validation process model. In A. M. Horne (Ed), *Family counseling and therapy* (3rd ed), pp. 62-110. Itasca, IL: F.E. Peacock.
- Sherman, R., & Dinkmeyer, D. (1987). *Systems of family therapy. An Adlerian integration*. New York, NY: Brunner/Mazel.
- Škorc, B. (2015). Obodne misli. *Umetnost i teorija*, 1(1), 10-15.
- Škorc, B. (2012). *Kreativnost u interakciji*. Zemun, RS: Mostart.
- Vigotski, L. (1996). *Dečija psihologija*. Beograd, RS: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Vigotski, L. (1977). *Mišljenje i govor*. Beograd, RS: Nolit.

IN SPE – METHOD FOR WORKING WITH CHILDREN AND YOUNG PEOPLE

Sonja Stančić

Abstract

“In spe” model of work was developed for the purposes of working with children and young people as a part of Zdravo da ste project activities. The group was formed due to a common goal – improvement of the position of children and young people in community. This model is based on for key elements: group work, individual work, active social/community participation and encouragement of creative expression. Functioning of „In Spe” group significantly relies on “Zdravo da ste” method of work, in which group exchange and unity are in the focus. In relation to this, “In spe” method of work pays more attention to individual counselling with group members, and to the role of the group leader. Focus is simultaneously on the process and on the result of the activity. Through symbolic expression and abstraction of new ideas, children and young people build new relationships, group and individual respectfully. On this way, participants build foundations for future relations and participation in community, and consequently adopt a new system of values.

Key words: psychosocial work, children and young people, participation in community, culture of dialogue

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Nародна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

159.9:364.4-053.2

ОТВОРЕНО поље развоја

Otvoreno polje razvoja : Psihosocijalni rad sa djecom i mladima /
[urednik Strahinja Dimitrijević]. - Banja Luka : Zdravo da ste, 2016
(Banja Luka : Atlantik bb). - 103 str. ; 25 cm + 1 elektronski optički disk
(CD-ROM)

"Monografija je pripremljena povodom obilježavanja 20 godina rada
"Zdravo da ste"" --> prelim str. - Knjiga sadrži i CD. - Tiraž 300. -
Napomene uz tekst. - Bibliografija uz pojedine radove. - Registar. -
Abstracts.

-- Zdravo da ste [elektronski izvor] / Vesna Ognjenović. - 1 elektronski
optički disk (CD-ROM) ; 12 cm

ISBN 978-99976-603-3-6

COBISS.RS-ID 5997336

UG „Zdravo da ste“ nastalo je kao odgovor na mnogobrojne potrebe izbjeglih i raseljenih lica sa prostora bivše Jugoslavije, ali je nastavila da djeluje sve protekle godine, s tim da se sadržaj aktivnosti mijenjao i prilagođavao u skladu sa društvenim promjenama i potrebama korisnika: odraslih, djece i mladih. Značaj psihosocijalne pomoći i podrške je nemjerljiv, posebno u teškim vremenima. Većina tekstova u monografiji prožeta je konkretnim primjerima koji vjerno oslikavaju aktivnosti u pojedinim periodima. Kroz radove u monografiji prepoznatljiva je osjetljivost, prepoznavanje potreba korisnika i, u skladu s njima, uvođenje novih programa i sadržaja.

Dr Nada Vaselić

Ova knjiga nije objektivni, historiografski prikaz svega što se dešavalo. Ona takođe nije prostor za definisanje konceptualnog okvira i delokruga jedne organizacije, kao što nije ni zbirka sećanja jednog kolektiva na protekli period života. Ona sadrži sve ove elemente i predstavlja dokument o vremenu u kojem su ljudi tragali za svojim odgovorom na pitanje kako nastaviti život u uslovima velike intruzije razornih historijskih prilika. Saradnici “Zdravo da ste” pokušali su da brane prostor za opstanak i razvoj društva i pojedinca, zasnivajući svoj rad na uverenju da je život polje stvaranja, a da je stvaranje odlika koja pripada svakom ljudskom biću.

Dr Darinka Anđelković

Kroz čitavu monografiju provejavaju napori autora da svoja razmatranja i eksplikacije što više utemelje na naučnim konceptima. To je bio vrlo vrijedan napor i izuzetno težak posao, s obzirom na to da u tom pogledu postoje brojna neslaganja i nedorečenosti. Cijenim zbog toga da je napor što ga je u tom smjeru učinila grupa autora bio seriozan i savjestan, a u velikom dijelu i uspješan. Drugim riječima, zahvaljujući tim naporima i aplikaciji naučnih postulata i kategorija dobivena je značajna studija u području humanog socijalnog života kojim se bavi “Zdravo da ste”.

Dr Branko Milosavljević